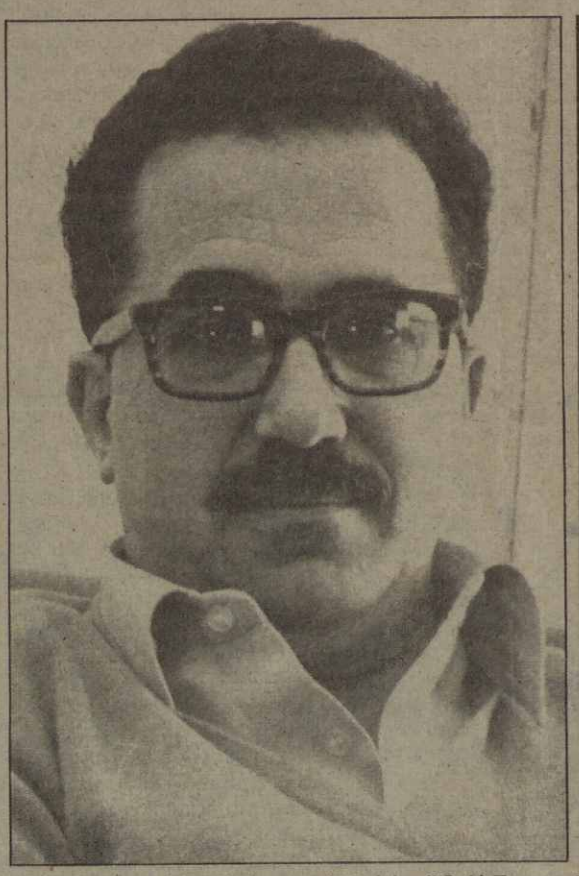
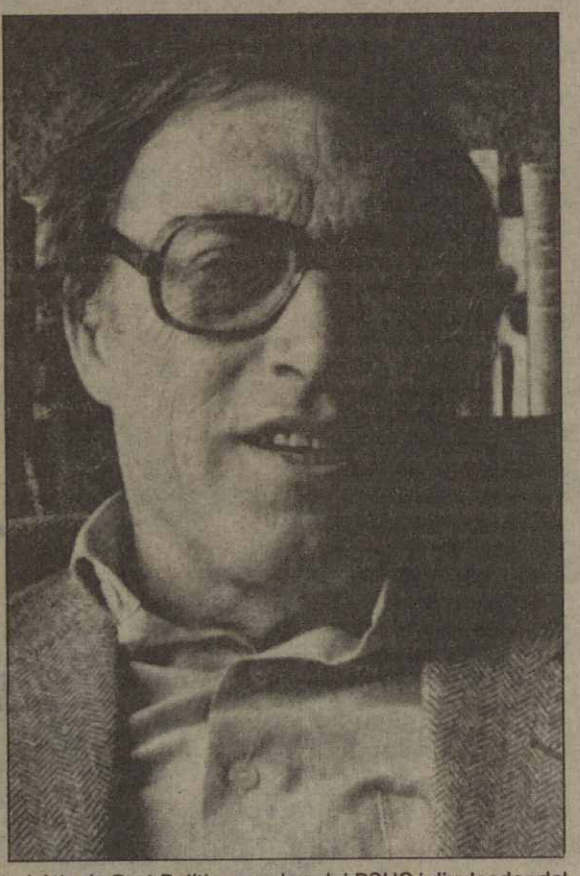
La influència del marxisme a Catalunya

JOAQUIM SEMPERE



La guerra civil va suposar l'augment i la implantació dels moviments marxistes a Catalunya.



Josep Fontana, historiador marxista, i Jordi Solé-Tura, catedràtic de Dret Polític, membre del PSUC i divulgador del pensament de Marx.

És innegable que avui el marxisme és un component, i no gens desdenyable quant a influència, de la vida social i cultural de Catalunya. Vegem, ni que sigui a vol d'ocell, quin ha estat el procés que ha seguit fins aquí.

El marxisme va penetrar a Espanya amb bastant de retard en vist altres països europeus. Concretament a Catalunya —ja d'arrencada, la major concentració industrial i obrera de la península—, el socialisme marxista no va arrelar ni tan sols en la versió endolcida que, amb parsimònia, es difonia per altres indrets d'Espanya darrera el liderat de Pablo Iglesias. A Catalunya, la majoria del moviment obrer abraçava la causa de l'anarquisme.

Durant els anys precedents a la guerra civil, els marxistes no van aconseguir d'erosionar significativament l'hegemonia llibertària en el sindicalisme obrer i als àmbits culturals obreristes (publicística, ateneus populars, etcètera). A tot estirar, van atènyer alguna influència en els moviments sindicals i professionals d'empleats, dependents de comerç i professions intel·lectuals i tècniques. Aquests nuclis, juntament amb els reduïts partits socialistes i comunistes d'escassa implantació fins al 1936, van ser el germen de l'important moviment de masses d'inspiració marxista que, encarnat sobretot en el PSUC i la UGT, començà a disputar a l'anarquisme l'hegemonia ideal dins de la classe obrera i els sectors populars en general.

Capacitat de govern

El trauma que va suposar la guerra civil, amb la derrota de la República i quatre dècades de dictadura feixista, va produir un fort impacte col·lectiu en els sectors més polititzats dels treballadors. La derrota va ser atribuïda en bona mesura —em refereixo a l'esperit de grans masses, i no a les aventurades conclusions en sentit contrari tretes per cenacles àcrates i comunistes "d'esquerra", sobretot exiliats— a les concepcions irreals de l'anarquisme. Els "marxistes" aparegueren dotats de la capacitat per establir i impulsar el tipus d'estat i de govern que les circumstàncies exigien, els principis del qual es poden resumir així: 1) rigorosa disciplina militar; 2) organització econòmica planificada; 3) àmplia aliança de classes capaç d'incorporar activament a la lluita antifeixista tant els treballadors assalariats com els camperols, les capes mitjanes urbanes i els intel·lectuals; 4) consolidació de l'aparell d'estat tant per reprimir feixistes i sabotejadors com per regular la vida pública amb un cert ordre, amb l'aboliment de la dispersió de forces, les arbitrarietats i els abusos de poder.

Amb el que acabo de dir no pretenc fer una avaluació completa de l'actuació "marxista" durant la guerra, ni ocultar els mèrits de llibertaris i altres corrents, ni encobrir crims (com l'assassinat de Nin) atribuïbles als "marxistes" d'aleshores (els quals, al seu torn, van ser també víctimes d'altres crims, com l'assassinat de l'ugetista Antoni Sesé). Només em proposo de subratllar que l'amarga experiència col·lectiva d'una derrota va obrir les portes al col·lapse d'un ideari dominant —l'anarquisme— i a l'ascens del marxisme, i això en funció d'una concepció diferent de l'estat i de la societat que es va posar a prova en la dura realitat d'un conflicte armat i d'una revolució proletària concomitant.

Corrent de pensament

En el curs de la dictadura franquista s'esdevingué un fenomen nou. Alhora que les concepcions marxistes sobre l'organització es revelaven més eficaces que les llibertàries —cosa que contribuí a reforçar el desplaçament d'un ideari per l'altre—, començava a florir una activitat intel·lectual nodrida pel marxisme. La novetat radicava en el fet que, per primer cop a la història del país, un corrent de pensament explícitament vinculat al moviment social i polític dels treballadors per la seva emancipació aconseguia d'atreure's un nombre considerable d'intel·lectuals i, a través d'ells, adquirir un pes cultural notable dins el conjunt nacional, més enllà dels nuclis d'obrers actius en el terreny sindical i polític. En virtut dels èxits del socialisme al món, de la difusió de les idees d'esquerra a Occident i de la identificació dels interessos capitalistes (espanyols i estrangers) amb la dictadura que havia arrasat i destruït el país, va revifar-se la curiositat pel marxisme. Amb les dificultats pròpies del moment, es van començar a difondre llibres i fulletons, van començar a aparèixer traduccions i va començar a sorgir una intel·lectualitat autòctona capaç de reflexions i desenvolupaments propis. Entre els protagonistes individuals d'aquest procés podem destacar Manuel Sacristán en el camp de la filosofia i del pensament social i Josep Fontana en el de la història. Gràcies a tots aquests esforços, el marxisme ha assolit una presència remarcable, tant en el camp polític i sindical com en els diversos àmbits de creació i difusió intel·lectual. Que aproximadament una meitat del cos electoral de Catalunya voti per partits més o menys marxistes; que la CNT hagi quedat arraconada; que el materialisme històric sigui el punt de vista obertament proclamat per molts professors universitaris: heus aquí uns indicis clars d'això que afirmo.

Moments de desconcert

De tota manera, ¿convida, aquest balanç, a considerar avui el marxisme com una força en ascens i capaç de configurar el futur del país?

No és fàcil de respondre afirmativament a aquesta pregunta. Les llibertats polítiques han advingut en aquest país en un tombant de profunda crisi mundial del sistema capitalista, que no troba respostes clares en el camp del socialisme marxista. Som en uns moments de desconcert que, fins i tot si resulten passatgers, no deixen de produir desercions i apatia en l'esquerra. Un símptoma evident d'això és el desinterès de les joves generacions per les idees marxistes.

Malgrat tot, els qui s'identifiquen amb la dreta social i política no haurien de cantar victòria davant de les tribulacions de l'esquerra.

Sense anar més lluny, les generacions joves no sols es giren d'esquena al marxisme, sinó a moltes altres coses, i són víctimes d'una profunda crisi moral. I l'estat del món —amb les seves amenaces de guerra total, el drama del subdesenvolupament, l'explosió demogràfica, la crisi alimentària, els atemptats contra el medi ambient i els desordres econòmics, entre els quals despunta l'atur massiu— no és precisament resultat de cap "utopia esquerranista", sinó conseqüència directa d'un sistema econòmico-social, el capitalisme, que ha substituït els vells cultes per altres de nous: el culte al vedell d'or, al deliri de desenvolupament i a l'expansió econòmica indefinida, a l'individualisme i a la competitivitat, a l'ambició fàustica més desenfrenada.

El marxisme, com a concepció del món nascuda a manera de crítica i d'arma de combat contra el capitalisme manchesterià, potser ha quedat antiquat en alguns aspectes, i potser també s'ha vist mancat d'agilitat per donar les respostes adequades al moment. Però la seva aspiració inherent a la igualtat, a la justícia, a la llibertat i a l'autodomini col·lectiu i conscient per part de l'home de les seves condicions de vida permet de pensar que encara té molt a dir sobre la crisi present.

I a Catalunya, precisament, es belluguen iniciatives que van en aquest sentit, entre les quals mereix una atenció especial la revista *Mientras Tanto*, animada per Manuel Sacristán, amb un projecte que es pot resumir dient que tracta de comprendre l'actual crisi de civilització incorporant les experiències i reflexions del feminisme, l'ecologisme i els lluitadors per la pau i articulant-les amb una matriu marxista. El marxisme, doncs, és lluny d'haver mort. Encara pot portar bastants disgustos als actuals senyors de la terra i de la guerra. I encara pot donar fonament a les esperances de molts de nosaltres.

JOAN PERUCHO
Incredulitats i devocions
El Balanci 147, 144 pàgs.
Trenta-dues narracions curtes on es barregen impressions de viatge, descripcions de paisatge, observacions humorístiques, històries de vampirs i documents històrics: un conjunt d'incredulitats i devocions vistes per un ull que no ha perdut la capacitat de sorpresa i descrites per una ploma que manté la de sorprendre'ns.
EL BALANCÍ
EDICIONS 62

EL PAIS
QUADERN DE CULTURA
Arts i llibres en llengua catalana

ANY II, NUMERO 23 / DIUMENGE 13 DE MARÇ DE 1983

Demà es commemora el centenari de la mort de Karl Marx. El seu pensament i les conseqüències polítiques que en deriven han estat fonamentals. Catalunya no va ser aliena a la penetració de la ideologia marxista. En aquest número del Quadern, tres articles estudien diferents aspectes de la presència del marxisme a casa nostra. Emili Gasch fa un estudi de les edicions catalanes de les seves obres, no excessives i, sobretot, concentrades en uns pocs títols. L'acompanya una bibliografia sobre les edicions en català fetes de l'obra de Marx, on s'aprecia clarament la selecció de títols feta des de perspectives purament editorials o per conveniència propagandística. Aquesta darrera raó explica el nombre d'edicions del *Manifest Comunista*. Pelai Pagès analitza el creixement dels moviments marxistes fins acabada la guerra civil, moviments que no van portar a una única organització i que van haver de lluitar amb la implantació popular de les idees llibertàries i les organitzacions que s'hi adscrivien. Joaquim Sempere, finalment, considera la vigència del marxisme a la Catalunya d'avui a pesar del retard de la seva implantació. El tractament del tema del nacionalisme per part dels bolxevics va fer que Catalunya fos inicialment molt més receptiva a les seves idees que Castella.

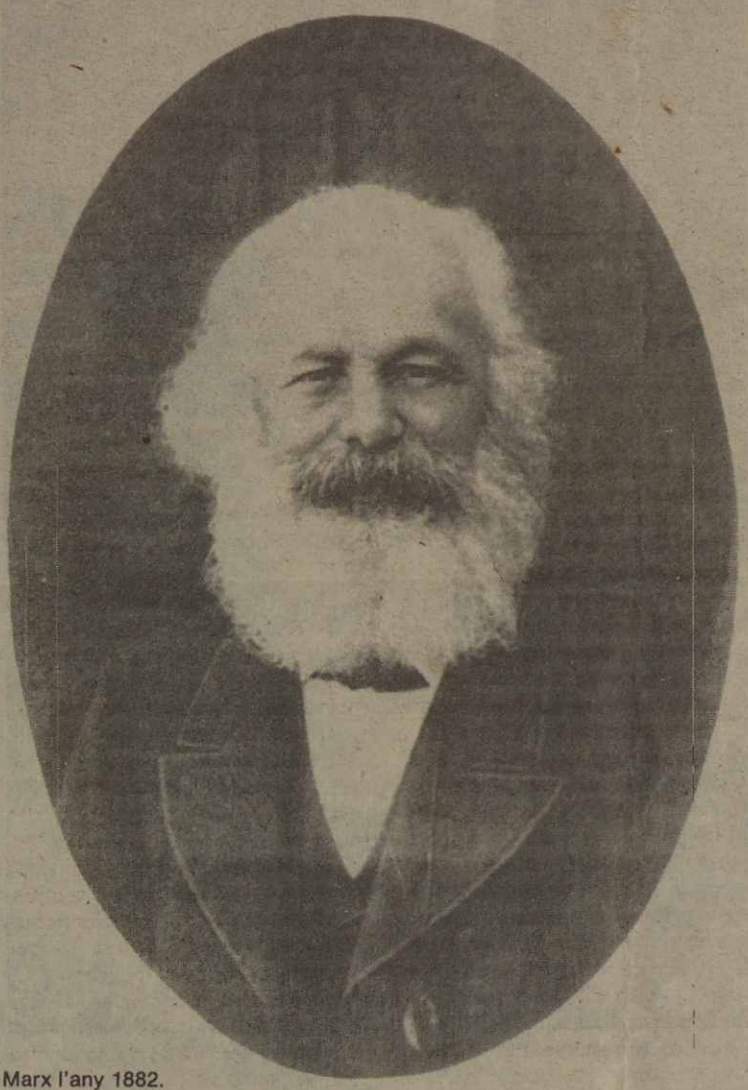
El 'Manifest Comunista' s'edità en català l'any 1930

EMILI GASCH

Barcelona ha estat, almenys fins al 1939, el principal centre de difusió de l'obra de Marx a Espanya. La tradició editorial de la ciutat no és aliena a aquest fet, que fa superar l'àmbit espanyol per arribar a l'Amèrica de parla castellana. Però cal cercar entre les motivacions polítiques la raó per la qual Marx és editat amb preferència a Barcelona. Si bé als inicis del moviment obrer espanyol Marx té més bon nom a Madrid que a Barcelona, on Kropotkin i Bakunin són els pensadors amb més predicament entre la classe obrera organitzada, aquesta situació canviarà arran de la revolució russa de 1917. Els nuclis comunistes de Catalunya, procedents de la CNT, i els socialistes catalans giraran la mirada cap a Marx atrets pel tractament que donen els bolxevics a la qüestió nacional. Això coincidirà amb el pràctic abandó de Marx per part dels socialistes madrilenys.

Durant el període republicà i de guerra, moment de màxima difusió del marxisme a Espanya, Barcelona n'esdevindrà la capital. Sobre les editorials lligades a organitzacions polítiques, la Unió Socialista de Catalunya, la Federació Comunista Catalano-Balear, el Bloc Obrer i Camperol i, més tard, el POUM i el PSUC, recaurà el gros de les edicions, però també hi haurà una bona mostra d'editorials privades que publicaran textos dels clàssics del socialisme, i entre ells, és clar, Marx.

Però cal fer observar que, enmig de les moltes edicions d'obres de Marx fetes a Barcelona fins al 1939, en trobem ben poques en català (al quadre adjunt el lector pot veure les edicions en català de les obres de Marx). Són poques i poc variades. Amb l'excepció de *Misèria de la filosofia*, només hi trobem el *Manifest Comunista*. Ni una traça d'obres posteriors al 1848. Ni tan sols *Salari, preu i guany*, tantes vegades editada en castellà, a Barcelona, per Ediciones Europa-América. Es de suposar que aquesta i altres obres eren llegides en castellà, i cal concloure que les traduccions catalanes són purament testimonials, fruit de la voluntat, i segurament de la tossuderia, d'uns pocs homes. Amb tot, el *Manifest*, publicat sencer en català per primera vegada el 1930, ho fou molt abans que en altres llengües pròximes en una situació semblant (en gallec el 1975 i en occità el 1976).


Marx l'any 1882.

Entre el 1939 i el 1967, data en què, sota el franquisme, es dóna una lleugera obertura que permet de tornar a editar obres de Marx, un sol testimoni: una nova edició del *Manifest*, en una traducció d'Amadeu Bernadó, per commemorar el centenari de la primera edició (sobre aquesta edició del *Manifest* i les anteriors, vegeu els articles de Riera Llorca a *Serra d'Or*, octubre i novembre de 1974). A causa de les dissensions internes del PSUC, aquesta traducció en doble versió —Edicions Lluita per a l'emigració, Edicions Treball per a l'interior— no es va distribuir, i fins va ser cremada en gran part a conseqüència de l'expulsió de Bernadó, seguidor de Comorera.

Migradesa de traduccions

El 1967, per reprendre les edicions de Marx en català, apareixen dos textos de caràcter econòmic. Es tracta de dues antologies, la molt divulgada de Robert Freedman, traduïda, i també anotada, per Solé-Tura, avui exhaurida i no reeditada, i la selecció de cartes sobre *El Capital* del marxòleg francès Gilbert Badia. Es tracta, per tant, de dues traduccions fetes a partir de llengües que no són l'original. Aquest mateix any apareix una altra antologia, *Sociologia i filosofia social*, traduïda també per Solé-Tura. Les edicions catalanes d'obres de Marx han anat més enllà del *Manifest*.

Edicions 62 publicarà entre 1969 i 1971 quatre volums de Marx (o de Marx i Engels) a la col·lecció "L'Escorpí", juntament amb dos d'Engels. Es tracta de textos curts però importants. Sigui per la competència de les edicions castellanes, sigui per les rauxes a què ens té acostumats l'editor, aquesta línia de publicacions (deu llibres de Marx i/o Engels en cinc anys, onze anys sense cap llibre) s'estroncarà el 1971, quan restaran per traduir al català nombrosos textos d'iguals característiques.

El 1977, però, Edicions 62, juntament amb les Edicions de la Magrana, insistirà de nou amb un text de Marx i Engels: una nova traducció del *Manifest*. Aquesta edició va aparèixer amb dues cobertes diferents: una, la comercial, i l'altra per commemorar el quarantè aniversari de la fundació del PSUC.

Cal ressenyar finalment dues reedicions de traduccions de la pre-guerra: la traducció de Pau Cirera del *Manifest* i la de *La misèria de la filosofia* de Jordi Arquer.

Al costat d'aquestes poques edicions en català trobem, però, nombroses edicions castellanes realitzades a Barcelona, com en el període 1930-1939, la major part d'elles fetes per Grijalbo.

Cal, però, valorar degudament aquesta migradesa de versions al català. És indubtable que hi ha hagut una voluntat clara que els títols més significatius de Marx, en especial el *Manifest*, es trobessin a l'abast del lector català en la seva pròpia llengua. Aquesta voluntat ha anat sovint acompanyada d'una aventura econòmica amb uns riscos almenys tan elevats com els de publicar en català un llibre de física. Aquesta pot ser, alhora, una explicació al fre que es registra en les edicions catalanes de les obres de Marx els darrers anys, mentre que s'han multiplicat les edicions castellanes. Sembla que aquesta sequera es podrà alleujar, l'any del centenari, amb l'edició catalana del primer llibre d'*El Capital*, a "Clàssics del Pensament Modern".

Bibliografía catalana de Marx

K. Marx i F. Engels, *Manifest de Marx i Engels que en 1847 publicà la Federació Comunista* (fragment), a *Justícia Social*, 1926.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Versió de Granier-Barrera. Introducció de M. Serra i Moret. Edicions de l'Arc de Barà. Barcelona 1930. 151 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*, a *Justícia Social*, núms. 17 a 34, juliol a novembre de 1935.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Traducció directa de l'alemany per Pau Cirera, amb un pròleg de Joan Comorera. Ed. Atenea. Publicacions de la Unió Socialista de Catalunya. Barcelona 1936. 95 pàgines.

K. Marx i F. Engels, *Manifest comunista i manifest inaugural i estatuts de l'Associació Internacional dels Treballadors*. Ed. Europa-América. Sèrie popular de clàssics del socialisme. Barcelona [1937]. 63 pàgs.

K. Marx, *Misèria de la filosofia. Resposta a la "Filosofia de la misèria" de Proudhon per Karl Marx*. Amb un prefaci de Friedrich Engels. Traducció de Jordi Arquer. Editorial Marxista. Barcelona 1937. 212 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. [Traducció d'Amadeu Bernadó.] Edicions Lluita. París 1948.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. [Traducció d'Amadeu Bernadó.] Edicions Treball. Barcelona *[sic]* 1948.

K. Marx, *Teoria econòmica*. A cura de Robert Freedman. Introducció de Harvey Schwartz. Traducció de Jordi Solé-Tura. Edicions 62. Barcelona 1967. 306 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Cartes sobre "El Capital"*. Recull de cartes i anotació realitzats per G. Badia. Traducció de R. Folch. Revisió de S. Solé. Barcelona 1967. Edició de Materials. Barcelona 1967. 325 pàgs.

K. Marx, *Sociologia i filosofia social*. A cura de T. B. Bottomore i M. Rubel. Traducció de Jordi Solé-Tura. Edicions 62. Barcelona 1967. 286 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *La ideologia alemanya*. Traducció d'Alexandre Ferrer. Edicions 62. Barcelona 1969. 104 pàgs.

Anys setanta

K. Marx, *Cartes a Kugelmann (1826-1874)*. Traducció de M. Carbonell. Edicions 62. Barcelona 1970. 96 pàgs.

K. Marx, *La guerra civil a França el 1871*. Traducció de Miquel Adrover. Pròleg de F. Engels. Edicions 62. Barcelona 1970. 112 pàgs.

K. Marx, *Crítica dels programes de Gotha i Erfurt*. Traducció de Jordi Monés i Neus Faura. Edicions 62. Barcelona 1971. 112 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Presentació: Jesús M. Rodés. Pròleg per Manuel Serra i Moret i Joan Comorera. Traducció directa de l'alemany per Pau Cirera. Ed. Undarius. Barcelona 1976. 107 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Traducció de Jordi Monés i Sinyol. Revisió de Manuel Sacristán. Edicions de la Magrana-Edicions 62. Barcelona 1977. 93 pàgs.

K. Marx, *La misèria de la filosofia*. Traducció de Jordi Arquer. Edicions7 x 7. Barcelona 1979. 160 pàgs.